

close in the English language. One can assume that another reason for it is the same background a lot of European languages share, exactly its Indo-European origin.

Keywords: *cross-cultural communication, bilinguals, language interference, varied models, deviation from the standard, language competence.*

Т.М. Радіонова
Артемівськ. Україна

УДК 81'367

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЗИВНОГО ТЕМИ У ТЕКСТАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Постановка проблемита її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Загальна налаштованість газетно-публіцистичних текстів на синтагматичний тип оповіді з інтонаційно-смісловим членуванням висловлення не суперечить включенню до засобів смислової актуалізації номінативного теми, статус якого з-поміж одиниць експресивного синтаксису окреслений неоднозначно. Звідси нам видається актуальним простеження структурних та семантичних змін у межах конструкції, обраної для аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Еволюцію розвитку цих конструкцій і систему поглядів на них виклала російський мовознавець Г.Акимова, яка зазначає, що номінативний уявлення і номінативний теми є явищами одного синтаксичного характеру і являють собою послідовні стадії розвитку сегментованих конструкцій у писемному мовленні: номінативний уявлення, що виник у художньому мовленні ХІХ ст., став поширюватися як прийом експресивного синтаксису в інші писемні жанри, перш за все, у різноманітні публіцистичні й науково-популярні тексти [1, с. 114].

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. Постаючи структурно-змістовою ланкою інтонаційно-сміслового членування, номінативний теми в текстах газетно-публіцистичного характеру вирізняється специфічними прагматичними настановами. Як уже зазначалося раніше, термінологічна невизначеність самого поняття, відсутність чітких критеріїв розмежування ізольованих номінативів, як називає їх Н.Валгіна [2, с.193], визначали синонімість уживання термінів навіть тоді, коли йдеться про конструкції різної граматичної природи. Аналіз фактичного матеріалу схиляє нас до поглядів тих учених, які диференціюють називний уявлення і називний теми [3, с. 524–525; 1, с. 111; 4, с. 21].

Мета статті. Мета нашого дослідження – визначити специфіку функціонування у публіцистичних текстах називного теми, що є типовим виявом сегментації, способом актуалізації смислу й суттєво визначає експресивність публіцистичного тексту.

Виклад основного матеріалу. Специфіка реалізації й функціонування називного теми в текстах газетно-публіцистичного змісту визначається жанровою приналежністю тексту, його прагматикою, залежить від постаті самого автора й багато в чому від змісту публікації. Досліджувані нами в межах функціонального стилю тексти засвідчують відсутність кількісної рівноваги структурно–семантичних різновидів називного теми при наявності спільних кваліфікаційних ознак:

1) відносна структурна автономність у межах речення чи надфразної єдності, що визначає специфічне інтонування: *Чорноморський флот: гірше.. гірше.. гірше* (Антологія публікацій у газеті Post/Поступ, 2008); 2) прагматична налаштованість на смислову актуалізацію й конкретизацію компонентів змісту подальшим контекстом: *Спека. Страшна спека налізла на місто, змусивши львів'ян уникати активної діяльності* (Антологія публікацій у газеті Post/Поступ, 2008); 3) концентрація змісту всього контексту, що робить можливим уживання називного теми у функції заголовка й своєрідної теми повідомлення: *Сльози олігарха. Віктор Пінчук настирливо хотів укласти перемир'я з новою урядовою командою. Але у відповідь одержав показовий крах власної імперії* (Українська газета, 2014); 4) подача цілісного повідомлення шляхом сегментації – штучного розчленування висловлення на дві частини. При цьому між виділеним в актуалізуючу позицію сегментом і останньою частиною висловлення встановлюється відношення «тема-рема», а вся сегментована конструкція становить собою граматикалізований тип актуального членування, який належить до книжного мовлення і розрахований на певний стилістичний ефект [6, с. 165]. Саме сегментування сприяє експресивізації публіцистичного мовлення, що й забезпечує називному теми чільне місце в системі конструкцій експресивного синтаксису.

Обстеження текстів, що містять у собі називний теми, засвідчує структурну й позиційну варіативність номінативного комплексу, що здатен функціонувати як у межах речення, так і в межах складного синтаксичного цілого. Формально називний теми виражається: 1) іменником у називному відмінку: *Японія. У Токіо стався землетрус силою 5,5 бала за Ріхтером* (Сільські вісті, 2015); 2) вільним чи нерозкладним словосполученням із стрижневим словом іменником: *Олександрійський парк. Замкова гора. Рось... Так, це – Біла Церква, що на Київщині* (Сільські вісті, 2013); 3) словосполученням, у якому функцію головного слова виконує кількісний числівник: *100 днів: солодкий популізм, підняття цін, зміцнення гривні, слабка кадрова політика – що ще?* (Українська газета, 2014); 4) синтаксичними рядами із сурядним зв'язком: *Мабуть, покоління 5-7, як із тих тужавих просторів усі ми, Бондарчуки, скільки й пам'яті, звідти. Дід. Прадід. І – пра-пра...* (Українська газета, 2013).

Номінативні структури можуть використовуватися з характеризувальною метою, задля поглибленого опису відповідної реалії чи особи такий спосіб викладу матеріалу характерний для нарисів, портретних

чи пейзажних замальовок: *Олег Ольжич. Поет, науковець, політичний діяч. Народився в Житомирі: 1923 року переїхав до Чехословаччини, де на той час перебував його батько, поет Олександр Олесь. Автор трьох поетичних збірок: „Рінь” (1935), „Веже” (1940), „Підзалеччя” (видано посмертно: 1946). Поет історіософічної інтуїції* (Вечірній Київ, 2014). Такі ряди називних речень, хоча й розчленовують повідомлення на сегменти, але більше не для інтонаційно-сислової актуалізації, а задля полегшеного сприйняття й засвоєння багатьох значимих фактів.

Нам видається правомірним залучити до засобів вираження називного теми й периферійні компоненти цієї парадигми, як-от: 1) прикметники у функції предикатів: *Молоді! Амбіційні! Як організувати Помаранчеву революцію, відчувати стан влади та модернізувати країну?* (Українська газета, 2013). Периферійність таких форм визначається наявністю у них ознак і називного теми, й неповного речення; 2) нарізно оформлювані поширені номінативні комплекси, члени яких перебувають у смислових відношеннях уточнення чи пояснення: *Страждання юного Віктора. Або про діазолін для опозиції* (ПК, 2012).

За нашими спостереженнями, основна форма вираження називного теми – іменник чи іменникове словосполучення у називному відмінку, що в принципі закладено в саму назву досліджуваного явища.

Структурною і функціонально-синтаксичною специфікою вирізняється номінатив чи номінативний комплекс, що постає компонентом двочленної кореляції: називний теми – особовий чи вказівний займенник, що виконує заміщувально-вказівну функцію щодо ядра вичленованого сегмента – іменника: *Іван Плющ, він великий об'єднатор усіх центристів України та парламентський голова, спробував підтримати Кінаха* (ПіК, 2012).

Незалежно від того, чи займенник-корелят перебуває з іменником у межах одного речення, чи між ними є тривала пауза, що засвідчує наявність двох реченнєвих конструкцій, займенник найчастіше виконує синтаксичну функцію підмета двоскладного речення. У разі перебування обох корелятивів у складі однієї реченнєвої синтагми конструкція відзначається більшим ступенем наближення до усного розмовного мовлення, хоча варто зауважити, що обидва способи функціонування називного теми й корелятивного з ним займенника у газетно-публіцистичних текстах представлені вкрай пасивно. Подібними постають і досить поширені в публіцистичному мовленні синтаксичні побудови з ізольованим називним теми, формальний зв'язок якого з подальшим контекстом здійснюється введенням прислівника займенникового походження так: *„Радосинь”*. *Так поетично називається київська літературна студія Дмитра Чередниченка при НСПУ* (Літературна Україна, 2014).

Близько 95 % обстежених нами мікротекстів містять у собі називний теми в ініціальній позиції і лише близько 5% – у фінальній, що легко пояснюється прагматикою вичленованої одиниці – представлення теми чи загального змісту подальшого повідомлення: *Грузія. Президент Аджарії*

Аслан Абашидзе заявив, що готовий до переговорів із центральною владою (Сільські вісті, 2015). Називний теми, що перебуває в ініціальнойній позиції, має виразний текстотвірний характер, оскільки є зачином складного синтаксичного цілого й налаштований на подачу подальшої інформації не шляхом розгортання лінійної структури речення, а через самостійні реченнєві синтагми, призначення яких – розширити, конкретизувати, витлумачити те, що сконденсовано містилося у вичленованому сегменті.

Фінальна позиція називного теми менш узвичаєна. Такий номінативний комплекс функціонально зближується з уточнювальними конструкціями: *Отак зненацька насунула тяжка недуга, принісши біду в молоду сім'ю. Туберкульоз ока* (Сільські вісті, 2015); приєднувальними: *Якось я відвідав заповідний степ на Донеччині. Незаймана природа. Ще із правічності* (Українська газета, 2013).

Постпозиційний називний теми у досліджуваних нами текстах засобів масової інформації часто уживається для того, щоб утримати читача в напрузі, концентрувати його увагу на матеріалі, бо основне – причина, висновок, наслідок – залишається насамкінець: *Не знаю, що з ним робили, місяців через три він повернувся додому дуже хворий. Грудна жаба* (Столиця, 2014).

Сегментована подача інформації незалежно від позиції називного теми у надфразній єдності супроводжується відокремлювальною інтонацією та паузою, але за умови препозиції номінативного комплексу пауза є тривалішою, що дає адресату можливість підготуватися до сприйняття повідомлення, частина якого вже актуалізована вичленованою конструкцією.

Висновки. Аналіз обстежених текстів газетно-інформаційного характеру дозволяє зробити висновок, що називний теми в публіцистиці репрезентативніший за називний уявлення, що тяжіє до текстів художньо-белетристичного стилю. Беззаперечним постає текстотвірний потенціал ізольованого номінатива чи номінативного комплексу, що набувають граматичних ознак речення й повноцінно реалізують свою семантику лише у межах складного синтаксичного цілого як одиниці текстових величин.

Перспективи подальших розвідок. Перспективним вважаємо подальше вивчення семантико-стилістичного потенціалу номінативних комплексів в текстах різних функціональних стилів.

Література

1.Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: учеб. пособие / Г.Н. Акимова. – М. : Высш.шк., 1990. – 168 с.

2.Валгина Н.С. Активные процессы в современном русском языке. Учебное пособие для студентов, обуч. по филологическому направлению / Н.С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 302 с.

3.Загнітко А.П. Теоретична грамати́ка української мови. Синтаксис. Монографія / А.П.Загніто. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.

4.Майорова Л.Е. Именительный представления и именительный темы как явления экспрессивного синтаксиса: автореф. дисс на соискание уч. степени кандидата филологических наук : 10.02.04 / Л.Е. Майорова. – Л., 1984. – 22 с.

5.Попов А.С. Именительный темы и другие сегментированные конструкции в современном русском языке / А.С.Попов // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М.: Наука, 1964. – С.87 – 96.

Аннотация

Радионова Т.М. Специфика реализации и функционирования назывного темы в текстах публицистического стиля.

В статье исследуется «номинативный темы», как выразительное, часто использованное явление экспрессивного синтаксиса в текстах газетно-публицистического характера. Рассматривается история изучения данной проблемы, описывается суть «номинативного темы», приведены примеры реализации конструкции с сегментированной подачей информации. Проведенный в статье анализ позволяет сделать вывод, что «номинативный темы» полноценно может реализовываться именно на уровне текста.

Ключевые слова: номинативный темы, публицистический стиль, сегментированная конструкция, экспрессивный синтаксис.

Анотація

Радіонова Т.М. Специфіка реалізації та функціонування називного теми у текстах публіцистичного стилю.

У статті проаналізовано називний теми, що є типовим виявом сегментації, способом актуалізації смислу й суттєво визначає експресивність публіцистичного тексту та зроблено спробу встановити основні вияви даної сегментованої конструкції у текстах газетно-публіцистичного характеру. Простежено семантико-стилістичний потенціал та розглянуто використання називного теми на рівні публіцистичного тексту.

Ключові слова: називний теми, публіцистичний стиль, сегментовані конструкції, експресивний синтаксис.

Abstract

Radionova T.M. The peculiarity of realization of nominative theme in the texts of newspaper-publicistic style.

Contemporary publicistic speech is a prospective nucleus of language innovations which mostly appear in the expressive syntactical constructions. That is the reason why watching structural and semantic changes within the construction seems to be urgent.

The aim of our study is to define the specific nature of nominative theme functioning in a publicistic text.

Constructions of absolutely different semantic-syntactical nature are regarded today as segmental constructions. The segmentation theory was developed by a famous French linguist Charles Bally, who investigated the opposition 'theme – cause – theme', that is peculiarities of splitting expression into two parts. Not regarding such segments as sentences or parts of sentences, O. Peshkovsky classifies them as isolated words-nouns, nominating a personality or a subject and provoking in the mind of a reader (listener) certain ideas, connected with them. Great attention to the study of nominative nature was paid by O. Popov, but he treated this concept wider and introduced the term 'nominating themes'. In contemporary Ukrainian syntax A. Zagnitko distinguishes nominative theme and nominative idea, pointing out that the first is characterized by weak expressive meaning, concentrating attention on the introducing the notion. Nominating idea, he thinks, includes the whole range of expressiveness, revealed by the following context. L. Mayorova describes the difference between nominative theme and nominative idea, pointing out that in the constructions with nominative idea the expressive

function has characteristics of philosophic reflection, recollection, exclamation shade. In the constructions with nominative theme the expressive function serves as the function of the heading, the function of certain isolation to emphasize the attention of the addressee.

The peculiarity of realization and functioning of nominative theme in the texts of newspaper-publicistic style is characterized by the genre the text belongs to, its pragmatism. It depends on the author's personality and on the content of the published work. Studying the texts which contain nominative theme shows structural and positional variety of the nominating complex, which is able to function both within a sentence and within the complex syntactical whole. Formally, nominative theme is expressed by: a noun in nominative case; free combination of words with a noun as the main word; a combination of words with a cardinal numeral as the main word; syntactical rows of coordinative nature. We consider reasonable to include the following peripheral components of this paradigm to express nominative theme: adjectives in the function of a predicate; widespread nominative complexes, the members of which are used for specification or explanation.

About 95% of the investigated micro texts contain nominative theme in the initial position and only about 5% - in the final position. It can be explained by the pragmatism of the isolated unity - nominative idea or general content of the message. Nominative theme in the initial position has distinct text making nature, as it is the starting element of the complex syntactical whole. It is intended to give further information not as a long line-structure of a sentence but via independent sentence syntagma, which are aimed at widening, specification, explanation of what is included in the isolated unity.

The analysis of the definite construction of the expressive syntax brings us to the conclusion about its text building potential in the texts of publicistic character. The first attempt to go deeper into the nature of these phenomena calls for the necessity to describe structure- semantic changes in terms of text building.

Key words: nominative theme, publicistic style, segmental constructions, expressive syntaxs.